

PRAVNO PREVOĐENJE U SVJETLU TEORIJE SKOPOSA

Miljen Matijašević

Sažetak

Rad se bavi nekim problemima pravnoga prevođenja, osobito u kontekstu spoznaja teorije skoposa. Nakon kratkog prikaza teorijskih postavki funkcionalističkog pristupa, autor govori o osobitostima pravnoga diskursa s posebnim osvrtom na njihov utjecaj na prevođenje. Ukupnu problematiku postavlja u kulturni kontekst pravnoga prevođenja u procesu pristupanja Republike Hrvatske u Europsku uniju. S tog aspekta razmatraju se moguće funkcije prijevoda pravnih i zakonodavnih tekstova te s njima povezani različiti pristupi rješavanju prijevodnih problema. Autor posebno skreće pažnju na pristup prevođenju elemenata kulture u takvim tekstovima budući da je odabir postupaka za njihovo prevođenje usko povezan s funkcijom prijevoda.

1. Uvod

Prevođenje kao aktivnost zasigurno je u nekom obliku prisutno u čovječanstvu od vremena prvih kontakata između kultura koje ne dijele isti jezik. O tim prvim kontaktima možemo samo nagađati, ali sigurno je da se potreba za prevođenjem javila nedugo nakon toga. Ta potreba logično nastaje iz potrebe za komunikacijom između dviju strana koje govore različitim jezikom, bez obzira na svrhu te komunikacije. Iako svijet tisućljećima naseljavaju različite kulture sa svojim različitim jezicima, sigurno je da su tehnološka postignuća posljednjih nekoliko stoljeća doprinijela većoj mogućnosti pa posljedično i potrebi kontakata između tih kultura. No, zanimljivo kako se za prevođenje znanost počela zanimati relativno kasno. Iako se o aktivnosti prevođenja promišlja još od antičkog doba, tek se pedesetih godina dvadesetoga stoljeća artikulira potreba da se znanost o prevođenju izdvoji kao zasebna i nezavisna disciplina. U većini zapadnih zemalja proučavanje prevođenja već ima takav status te se o prevođenju održavaju znanstveni skupovi, konferencije, izdaju se časopisi i nude sveučilišni programi. U Hrvatskoj, međutim, to dosad nije bio slučaj.

Sama znanost o prevođenju nastala je kao „produžena ruka“ lingvistike te u začecima modernog promišljanja prevođenja nailazimo na shvaćanje prevođenja koje

ne nadilazi lingvističku razinu. Za Catforda (1965: 20) je prevođenje tako „zamjena tekstualnog materijala na jednom jeziku ekvivalentnim materijalom na drugom jeziku“. Osim što je očito zadržavanje na lingvističkoj razini, u ovoj definiciji pojavljuje se pojam ekvivalencije, koji će dominirati u znanosti u prevođenju tijekom pedesetih i šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća. Pojam ekvivalencije tiče se odnosa između izvornoga teksta i njegova prijevoda, „jednakovrijednosti“ bez koje se – barem unutar ove paradigme – ciljni tekst i ne smatra prijevodom.

Jezici različito odražavaju stvarnost, a te se razlike pojavljuju na svim razinama jezika, od morfološke, leksičke i sintaktičke pa sve do pragmatičke. Uzmemo li u obzir te razlike među jezicima, može se pretpostaviti da je vrlo teško ili nemoguće postići ekvivalenciju na svim jezičnim razinama istovremeno. Koller (1989. u Baker 2009: 96-97) stoga razlikuje više vrsta ekvivalencije: denotativnu, konotativnu, tekstualno-normativnu, pragmatičku i formalnu. Drugim riječima, da bi se postigla ekvivalencija na jednoj razini, prevoditelj je prisiljen „žrtvovati“ ekvivalenciju na nekoj drugoj. Pitanje na koji način prevoditelj može ili treba odlučiti koju razinu ekvivalencije žrtvovati, a kojoj težiti zapravo je pitanje kriterija za odlučivanje što bi bio prihvatljiv ili poželjan prijevod. Isključivo lingvistička razina promišljanja o tom pitanju zasigurno nije uspjela dati zadovoljavajući odgovor.

Društvenu komponentu proučavanju prevođenja donosi Gideon Toury sa svojim deskriptivnim pristupom znanstvenom proučavanju prevođenja, koji započinje sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća. „Deskriptivci“ raskidaju s fokusom na izvorni tekst i ekvivalenciju te smatraju da prijevod treba promatrati u sociokulturnom kontekstu ciljne kulture, a ne kao više ili manje ekvivalentan prijevod nekog izvornog teksta. Isto tako zamjećuju da pojam ekvivalentnosti i prihvatljivosti prijevoda ili prevoditeljskih postupaka varira od kulture do kulture te od jednog povijesnog razdoblja do drugog. Da bi objasnili uzroke tih varijacija, iz sociologije posuđuju pojam društvene norme i primjenjuju ga na prevođenje. Objašnjavajući pojam prevoditeljskih norma, Baker (1998: 164) kaže da „prevoditelj obavlja funkciju koju definira zajednica te to čini na način koji ta zajednica smatra prikladnim.“ Dakle, gore spomenute odluke o tome kakvu vrstu ekvivalentnosti odabrati ovisit će o očekivanjima društva koje prima prijevod. Iz te perspektive o ekvivalenciji se može govoriti kao o društvenom konstrukt: „postoji *društveno određeno 'očekivanje'* da ciljni tekst stoji u nekoj vrsti odnosa ekvivalencije u odnosu na izvornik“ (Pym 1992a i 1995a u Baker 2009: 98, moj kurziv).

Istodobno s „deskriptivcima“, nove horizonte u znanosti o prevođenju otvorit će Katharina Reiss i Hans Vermeer svojim funkcionalističkim pristupom. Reiss već početkom sedamdesetih godina povezuje odabir prevoditeljskih metoda s tipom teksta i njegovom funkcijom. Tekstove po tipu dijeli na informativne, ekspresivne i operativne. Informativnim je tekstovima, kako im ime govori, primarna svrha informirati čitatelja. U ekspresivnim tekstovima estetska komponenta naglašenija je od informativne. Stil samoga teksta odabran je tako da proizvodi određeni estetski učinak na čitatelja. U operativnim tekstovima i sadržaj i forma podređeni su apelativnoj funkciji, koja je usmjerena na reakciju koju takav tekst treba izazvati kod čitatelja (prema Nord 1997: 37-38; 40-44). Sve će ove karakteristike teksta utjecati na pristup prevođenju i odabir prijevodnih postupaka i strategija. Ova tipologija tekstova doživjela je nekoliko promjena. Nord (1997: 44) tako klasifikaciji dodaje i fatičku funkciju.

Fokus na funkciju teksta Reiss i Vermeer odveli su korak dalje razvijajući teoriju *skoposa*. Vermeer promatra prevođenje kao vrstu akcije te smatra da svaka akcija, pa tako i prevođenje, mora imati neku svrhu. Teorija *skoposa* upravo se temelji na toj pretpostavki. Pravilo *skoposa* Vermeer je formulirao na sljedeći način: „prevoditi znači proizvesti tekst u ciljnom okruženju za ciljnu svrhu i ciljne korisnike u ciljnim okolnostima“ (Vermeer 1987. u Baker 2009: 117). Prema toj teoriji, *skopos* određuje prevoditelj u pregovorima s naručiteljem teksta. U tome će ključnu ulogu igrati primatelj/korisnik prijevoda. Prevođenju istoga teksta može se pristupiti na potpuno različite načine ovisno o *skoposu*, odnosno, svrsi tog prijevoda i specifičnim zahtjevima naručitelja ili primatelja prijevoda.

Nord (1991. u Munday 2001: 81-82) razlikuje dva osnovna tipa prijevoda koji se razlikuju po funkciji: dokumentarni i instrumentalni. Dokumentarni prijevod „služi kao dokument poruke u izvornoj kulturi između njezinog autora i primatelja izvornoga teksta“. Instrumentalni prijevod obavljat će komunikacijsku funkciju u ciljnoj kulturi, a da primatelj možda i neće biti svjestan da je taj tekst već ranije korišten u nekoj drugoj komunikacijskoj situaciji.

Cilj je ovoga rada prikazati prevođenje pravnih tekstova s engleskoga jezika na hrvatski i s hrvatskoga na engleski u okviru pretpostavki i spoznaja teorije *skoposa*, uzimajući u obzir i gore navedenu tipologiju tekstova. Razmatrat će se odabiri prevoditeljskih strategija i postupaka s obzirom na moguću funkciju prijevoda u

različitim kontekstima. No, prije toga, nekoliko riječi o specifičnostima pravnoga diskursa.

2. Specifičnosti pravnoga diskursa i utjecaj na prevođenje

O pravnome diskursu napisane su mnoge knjige. Pravni je diskurs zanimljiv zbog svoga neobičnog leksika, koji je često nerazumljiv „običnom čovjeku“. No pravni se jezik time nužno ne izdvaja od ostalih jezika struke, koji također rabe sebi svojstvenu terminologiju (nazivlje). Specifičnost pravnoga jezika jest istovremena iznimna terminološka preciznost (ili potreba za istom) te nepreciznost i dvosmislenost. Upravo je jedan od ključnih zahtjeva pravnoga teksta da termini budu jednoznačni i precizno definirani. Istovremeno, pravni su tekstovi redovito podložni različitim tumačenjima. Ponekad je to moguće usprkos nastojanju zakonodavca da bude koliko je god moguće precizan, a ponekad je to upravo posljedica namjerne neodređenosti ili dvosmislenosti zakonodavnog teksta. Naime, u nekim je slučajevima zakonodavcu nemoguće ili teško predvidjeti što sve neki pojam može ili treba uključivati pa teret tumačenja i odluke o točnom značenju nekog termina u konkretnim situacijama prebacuje na sudstvo. S aspekta prevođenja, postavlja se pitanje kakav stav treba zauzeti prevoditelj prema ovakvim nepreciznim terminima.

Na morfosintaktičkoj razini karakteristična je upotreba glagolskih vremena i načina. U engleskom jeziku, modalni glagol *shall* ima vrlo specifičnu upotrebu u pravnim tekstovima. Naime, on se rabi za izražavanje naredbe te nema funkciju izražavanja budućeg vremena. Buduće vrijeme izražava se, u pravilu, glagolom *will*. Uz *shall*, tipično se koristi modalni glagol *may*, za izražavanje dopuštenja ili mogućnosti. *Shall not* i *may not* značit će zabranu. U hrvatskome jeziku za izražavanje naredbe uobičajen je prezent (tzv. zakonodavni prezent) ili pak izričaj poput „dužan je“, „obvezan je“ i slično.

Što se sintaktičke razine tiče, pravni diskurs karakteriziraju dugačke i višestruko složene rečenice. Gustafsson (1975. u Gotti 2005: 85) je u svom istraživanju korpusa pravnih tekstova došao do prosječnog broja od čak 55 riječi u rečenici, što je dvostruko više od tekstova prirodnih znanosti te čak osam puta više od rečenica u govornom jeziku (Gotti 2005: 85). Prema Gottiju (2005: 87) to se opravdava potrebom da se smanji mogućnost dvosmislenosti i krivog tumačenja te da se isključi mogućnost krive identifikacije referenta. Što se tiče razine složenosti rečenica,

Hiltunen (1984. u Gotti 2005: 90) je u svom istraživanju utvrdio prosječan broj razina umetnutih rečenica od 3,09, dok je u ostalim vrstama specijaliziranih diskursa prosječan broj iznosio otprilike 2 i to u popularno-znanstvenim tekstovima, novinskim člancima, književnoj kritici i znanstvenim tekstovima (Ellegard 1978. u Gotti 2005: 90).

Na razini teksta, pravni diskurs karakterizira znatno manja učestalost anafore u korist leksičkog ponavljanja (Gotti 2005: 104) te upotreba složenih umjesto jednostavnih veznika (Gotti 2005: 108).

Iako sve te karakteristike pravnoga diskursa predstavljaju velik izazov za prevoditelja, jedna druga ključna karakteristika pravnih tekstova izdvaja ga od ostalih vrsta specijaliziranoga diskursa. Pravo ne postoji izvan jezika. Štoviše, pravni tekst proizvodi pravne učinke i utječe na ljudsko ponašanje, odnos države prema pojedincu te na niz drugih odnosa u društvu. Kako kaže Šarčević (1997: 1) „prijevodi pravnih tekstova proizvode pravne učinke pa mogu čak i utjecati na sklapanje mira ili izbijanje rata“. Upravo je ta njihova komunikativna funkcija od posebne važnosti i za prevođenje. No, prijevod pravnoga teksta ne mora nužno zadržati istu funkciju kao izvornik. Teorija *skoposa* govori o tome da će određeni prevoditeljski postupci ovisiti o funkciji prijevoda te o primatelju. Tako se jedan pravni, regulativni tekst može prevoditi u različite svrhe te će o tome ovisiti kako će prevoditelj riješiti određene lingvističke izazove.

3. Prevođenje pravnih tekstova s engleskoga i na engleski jezik

Kad je riječ o pravnome prevođenju s engleskoga ili na engleski jezik, postoji jedna otežavajuća okolnost. Naime, većina zemalja engleskog govornog područja zemlje su pravnog sustava *common law*. I sam naziv sustava ukazuje na specifičan problem prevođenja prava s engleskog ili na engleski jezik. Rječnici nude različite prijevode za *common law*: englesko opće pravo, precedentno pravo (Gačić, Englesko-hrvatski rječnik prava i međunarodnih i poslovnih odnosa, Školska knjiga 2010.). Ti prijevodi u potpunosti ne zadovoljavaju. Englesko opće pravo nejasan je prijevod jer riječ „opće“ ne opisuje nijednu relevantnu karakteristiku toga sustava. Precedentno pravo dobar je prijevod, ali se odnosi na *common law* u smislu jednog od izvora prava u tome sustavu, a ne na ukupni sustav. Sustav *common law*, naime, uključuje i druge izvore prava koji nisu pravni presedani (npr. zakonodavstvo koje donosi parlament). *Common law* je povijesni naziv. Značenje polisemične riječi *common* relevantno u

ovome kontekstu danas je izgubilo svoju važnost. Naziv potječe iz početaka ovoga sustava koji su ustanovili normanski vladari iz obitelji Plantagenet u 12. stoljeću. Nakon osvajanja Engleske i Walesa 1066. godine, Normani su zatekli popriličan administrativni i pravni nered te su objedinili rascjepkane dvorske sudove koji su primjenjivali lokalno običajno pravo (eng. *customary law*) u jedinstven sustav. Novi je sustav predstavljao pravo zajedničko (eng. *common*) za ukupan tadašnji teritorij Engleske i Walesa (Darbyshire 2008: 195). Iz ovoga je razvidno da je pravo značenje naziva ovoga sustava, zajedničko pravo, danas izgubilo smisao. Iz toga razloga, autor ovoga rada zagovara zadržavanje izvornog engleskog naziva.

No, problem tu tek počinje. *Common law* je drugi najzastupljeniji pravni sustav na svijetu nakon kontinentalnoga sustava (JuriGlobe 2012). Velika Britanija je uz jezik i neke običaje u svoje bivše kolonije prenijela i svoj pravni sustav. Pravni pak sustavi kontinentalne Europe temelje se na rimskome pravu te zajedno pripadaju skupini kontinentalnog prava. Taj se sustav proširio na većinu ostatka svijeta. Glavna je karakteristika kontinentalnoga sustava da je izvor nacionalnog prava zakonodavstvo – pisani zakoni koje usvaja zakonodavno tijelo. Uloga je sudstva da pravo primjenjuje. U sustavu *common law* pravo ima više izvora. Pored zakonodavstva koje usvaja zakonodavno tijelo (kao i u kontinentalnim sustavima), nalazimo još i precedentno pravo, koje nastaje u sudovima. Suci imaju veću ulogu u tome sustavu. Osim što tumače zakone koje je donio zakonodavac, oni svojim tumačenjem i primjenom tih istih zakona mogu stvarati presedane, koji će stvoriti obvezu sudovima u budućnosti da u istovjetnim okolnostima slučaja određenu odredbu primjene na isti način. Naprimjer, ubojstvo je kazneno djelo samo prema presedanu, a ne zato što je tako propisao Parlament. Čitavo područje prava koje se tiče građanskog delikta nemara (eng. *tort law*) nastalo je iz sudskih odluka te postoji uglavnom u samo u njima (Darbyshire 2008: 9). Prema S. Smith (1995: 191), veliki pravni umovi koji su razvili sustav *common law* bili su suci te on počiva na konkretnim slučajevima, dok su kontinentalno pravo razvili znanstvenici. Uslijed navedenog, u sustavu *common law* postoji sklonost ka konkretnom, a u kontinentalnim sustavima k apstraktnom razmišljanju.

4. Prevođenje u kontekstu europskih integracija

Važan čimbenik u europskom kulturnom kontekstu na početku 21. stoljeća jesu europske integracije, prvenstveno sve veći broj država članica Europske unije. Od

prvih europskih zajednica (Europska zajednica za ugljen i čelik – stupila na snagu 1952., Europska ekonomska zajednica i EURATOM – stupile na snagu 1957.) do danas, broj država članica s početnih šest narastao je na 27 u vrijeme nastanka ovoga rada. U srpnju 2013. Hrvatska postaje 28. članicom Europske unije. Pored već spomenute globalizacije i povezanosti kultura zahvaljujući tehnološkim naprecima, što u manjoj mjeri podliježe ljudskoj kontroli, zbližavanje europskih kultura u okvirima Europske unije ciljano je i sustavno.

Osim što je čak 28 država dio političkog saveza koji predstavlja jedinstveno tržište, kako u gospodarskom tako i u kulturnom smislu, postoji i sustavna politika višejezičnosti. Temelji politike višejezičnosti postavljeni su Uredbom Vijeća Europske ekonomske zajednice iz 1958. godine koja propisuje da tadašnja četiri jezika šest zemalja članica (francuski, njemački, talijanski i nizozemski) imaju status službenih i radnih jezika Zajednice te da će se uredbe i ostali dokumenti opće primjene sastavljati na sva četiri službena jezika. Uz to, Službeni list Europskih zajednica, u kojem se objavljuju svi pravni akti Zajednice, objavljuivat će se na sva četiri službena jezika (*EEC Council: Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community, 1958., članak 5.*). U međuvremenu broj jezika narastao je na 24. No, time se jezična politika nije promijenila. Navedena Uredba doživjela je niz izmjena i dopuna (posljednje 2006.) kako bi uključila nove službene jezike Zajednice, odnosno Unije, pristupanjem svake nove države članice. Prema publikaciji Glavne uprave za prevođenje Europske komisije (2009: 1) *Translating for a Multilingual Community*, zakonodavni tekstovi Europske unije, kao i njihovi prijedlozi, moraju biti dostupni ukupnoj populaciji Europske unije i prevedeni na sve službene jezike EU-a kako bi se o njima mogla voditi javna rasprava u pojedinim državama članicama. Akti Europske unije postaju dijelom nacionalnog prava koje primjenjuju i nacionalni sudovi. Usvajanjem konačnih dvadesetičetiriju jezičnih verzija nekog zakonodavnog akta, sve verzije postaju jednakovrijedne i sve imaju status izvornika (načelo preuzeto iz članka 314. (bivši članak 225.) Ugovora o Europskoj zajednici). Na taj su način službeni jezici Europske unije potpuno ravnopravni i izjednačeni.

Što to znači za položaj engleskog jezika? Prema navedenoj publikaciji Europske komisije (2009: 6), Glavna uprava za prevođenje 2008. prevela je 1,8 milijuna stranica teksta, od čega je 72,5 % bilo izvorno sastavljeno na engleskom, 11,8 % na francuskom, 2,7 % na njemačkom te 13 % na ostalim jezicima. Iz ovih podataka očito je da engleski jezik neupitno dominira kao radni jezik Europske komisije. No, nije oduvijek tako. Još ne tako davne 1997. omjer je bio prilično drugačiji. Udio

dokumenata izvorno sastavljenih na engleskom jeziku iznosio je 45,4 %, na francuskom 40,4 %, na njemačkom 5,4 % te na ostalim jezicima 8,8 %. Valja podsjetiti da je engleski jezik u Europske zajednice kao službeni jezik došao tek 1973. pristupanjem Velike Britanije. Budući da su se do tog trenutka pravni akti Zajednica izdavali tijekom otprilike 20 godina i prevodili na dotad službene jezike (francuski, njemački, talijanski i nizozemski), u trenutku pristupanja Velika Britanija morala je na engleski prevesti ukupnu dotadašnju pravnu stečevinu. Terminologija prava Europskih zajednica ne samo da je nastala na četiri druga jezika, već ti jezici pripadaju državama kontinentalnog pravnog sustava. Navedene činjenice nesumnjivo su utjecale na terminologiju i diskurs pravnih akata Europskih zajednica, odnosno danas Europske unije, bilo da su izvorno sastavljeni na engleskom jeziku ili su naknadno na njega prevedeni. U ovome radu pretpostavlja se da se prevođenje pravnih akata na engleski jezik ili s njega u kontekstu europskih integracija odvija u različitim sociokulturnim uvjetima koji će se, u skladu s gore navedenim teoretskim promišljanjima o normama i funkcionalističkom pristupu, bitno odraziti na proces i rezultat prevođenja.

5. Prevođenje zakonodavnih tekstova Europske unije s engleskog jezika

Zakonodavni tekstovi općenito imaju apelativnu funkciju. Njihov je cilj potaknuti čitatelja na neku akciju. U pravnoj terminologiji zakonodavne tekstove nazivamo regulativnima ili normativnima jer oni reguliraju ponašanje, odnosno propisuju zakonske odredbe. No u određenim situacijama prijevod zakonodavnoga teksta ne mora zadržati svoju apelativnu funkciju, već može funkcionirati samo kao izvor informacija o izvornoj kulturi. Konkretno, prijevod jednog zakonodavnog teksta može biti zatražen samo kako bi se korisnici prijevoda iz ciljne kulture upoznali s načinom regulacije određenog područja u izvornoj kulturi. Takav tekst tada neće ništa propisivati u ciljnoj kulturi te njegova funkcija postaje informativna, odnosno referencijalna. U ovome radu razmatrat ću prevođenje zakonodavnih tekstova u dvjema različitim situacijama – u kojoj tekst zadržava, odnosno ne zadržava svoju apelativnu funkciju.

Slijedom gore navedenoga, pitanja pravnog prevođenja u Europi današnjice teško je razmatrati izvan konteksta prevođenja zakonodavstva Europske unije. Pravna stečevina Europske unije prevedena je na sve službene jezike Europske unije, a u skladu s gore spomenutom politikom višejezičnosti. Budući da je Republika Hrvatska

1. srpnja 2013. postala dvadesetiosma članica EU-a, od toga trenutka pravna stečevina mora biti dostupna javnosti i na hrvatskom jeziku. Jedan od zadataka Republike Hrvatske za trajanja pregovora s Europskom komisijom bio je prevesti ukupnu pravnu stečevinu na hrvatski jezik. Zadatak izrade prvih verzija stečevine na hrvatskom jeziku na sebe je preuzela Samostalna služba za prevođenje Ministarstva europskih integracija (danas Ministarstva vanjskih i europskih poslova).

Napomenimo da postoje tri vrste obvezujućeg sekundarnog zakonodavstva EU-a, a to su uredbе, direktive i odluke, te dvije vrste neobvezujućeg zakonodavstva, a to su mišljenja i preporuke. Uredbe i direktive akti su opće primjene i odnose se na sve države članice, odnosno, njihove građane. Uredbe se primjenjuju izravno u nacionalnim pravnim sustavima, dok direktive propisuju smjernice prema kojima države članice moraju regulirati određeno područje u nacionalnom zakonodavstvu. Odluke se odnose samo na adresate, odnosno osobe kojima su upućene.

Iako je neupitno da prevođenju svih ovih vrsta zakonodavnih tekstova treba pristupiti s jednakom ozbiljnošću, za potrebe ovoga rada najzanimljivije su uredbе budući da one čine izravan izvor prava u državama članicama te se kao takve primjenjuju i u nacionalnim sudovima. Osim primjene u sudovima, a ovisno o svome sadržaju, uredbе propisuju način postupanja raznih ostalih tijela vlasti te uređuju odnose između države i pojedinca te raznih subjekata u društvu. Dakle, pri prevođenju uredbi koje su izdale institucije EU-a valja imati na umu da prijevod u ciljnoj kulturi zadržava svoju apelativnu funkciju.

Osnovna podjela teksta ove vrste na dijelove bila bi sljedeća: naslov, preambula i operativni dio. No, unutar preambule i operativnoga dijela nalazimo velike razlike pa je potrebno istaknuti određene njihove dijelove. U preambuli razlikujemo citate, uvodne izjave (*recitals*) i izjave o donošenju. Operativni dio sadrži odredbe i jedini je dio uredbе koji ima pravne učinke. U operativnome dijelu možemo razlikovati operativne odredbe te završne odredbe i adresat. Na samome kraju nalaze se datum donošenja i potpis.

Prema Gottiju (2005: 21), žanr regulativnih pravnih tekstova je „visoko kodificiran te se uvelike sastoji od standardiziranih fraza i rečenica koje se često svode na formule“. Ta je karakteristika najčešće istaknuta u citatima, izjavama o donošenju (*THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION ... HAS ADOPTED THIS REGULATION*) te završnim odredbama. Radi se o frazama koje se (gotovo) identično prepisuju iz akta u akt. Citati se gotovo uvijek pozivaju na Ugovor o osnivanju EZ-a ili EU-a (npr. *Having*

regard to the Treaty establishing the European Community) te napominju predlagatelja teksta i nadležna tijela s kojima su provedene konzultacije pri sastavljanju teksta uredbe (npr. Savjetodavni odbor, Gospodarski i socijalni odbor). Završne su odredbe gotovo u potpunosti identične u svim uredbama (*The Regulation shall enter into force... The Regulation shall be binding in its entirety...*). Ovisno o uredbi, formule mogu obuhvaćati većinu, ali i tek vrlo mali dio ukupnog teksta.

Naslovi uredbi mogu biti vrlo kratki, ali i veoma dugi, budući da se primjenjuje načelo preciznosti i transparentnosti nauštrb konciznosti. Naprimjer, ako se uredbom mijenja i dopunjuje neka druga uredba ili se pak proširuje područje primjene neke uredbe, navodi se i puni naziv te uredbe, što čini naslov dužim i nezgrapnijim. Jedan takav primjer je *COUNCIL REGULATION (EC) No 1975/2004 of 15 November 2004 extending the definitive anti-dumping duty imposed by Regulation (EC) No 1676/2001 on imports of polyethylene terephthalate (PET) film originating, inter alia, in India to imports of polyethylene terephthalate (PET) film consigned from Brazil and from Israel, whether declared as originating in Brazil or Israel or not*. Prednost takvog postupka jest potpuna nedvosmislenost. Navedeni naslov pokazuje još jednu karakteristiku tehničkog diskursa, a to je postizanje konciznosti glagolskim imenicama *extending, imposed, originating, declared*. Što se leksičke razine tiče, također možemo govoriti o preciznosti terminologije (npr. *definitive anti-dumping duty*), a valja i skrenuti pažnju na korištenje latinskog izraza *inter alia*, što je tipično za pravni diskurs, bez obzira što postoji engleski ekvivalent (*among other things*).

Uvodne izjave nemaju regulativnu funkciju, a to postaje razvidno i jezičnom analizom. Uzmimo za primjer uvodnu izjavu br. 6 iz navedene Uredbe: *On 6 January 2004, the Commission received a request pursuant to Article 13(3) of the basic Regulation (the request) from the Community producers DuPont Teijin Films, Mitsubishi Polyester Film GmbH and Nuroll SpA (the applicants) to investigate the alleged circumvention of the anti-dumping measures imposed on imports of PET film originating in India. The applicants represent a major proportion of the Community production of PET film*. Što se tiče sintakse, uvodne izjave također pokazuju karakteristike pravnih tekstova, a to su iznimno duge i složene rečenice. No, analizom glagolskih vremena i načina, postaje vidljivo da ovaj dio ne pokazuje karakteristike regulativnog teksta. U uvodnim izjavama ne pojavljuje se *shall* budući da to nije operativni dio i da se njima ništa ne propisuje. *Shall* se može iznimno pojavljivati ako se citira odredba neke druge uredbe. Uvodne izjave nerijetko su narativnog karaktera te u njima prevladavaju prošla glagolska vremena. U njima se obično prepričava tijek

dogadaja uslijed kojih je nastala potreba za donošenjem te uredbe, odnosno za propisivanjem onoga čime se bavi operativni dio. Pored prošlih vremena, u uvodnim se izjavama često nalaze i sadašnja vremena (*Present Simple* i *Present Perfect*) kada se govori o trenutnom stanju ili nedavnim prošlim radnjama s izravnim učinkom na sadašnje stanje.

Uz navedeno, valja obratiti pozornost na korištenje modalnog glagola *should*. Taj se glagol pojavljuje u kondicionalnim rečenicama kao zamjena za prezent u zavisnoj rečenici: *Should prima facie evidence indicate otherwise, an investigation may be initiated by the Commission to establish if withdrawal of the exemption is warranted* (uvodna izjava 44. gore navedene Uredbe), kao i u frazama tipa *it should be noted, it should be borne in mind*, itd. No, *should* se u uvodnim izjavama veoma često pojavljuje kao zamjena za *shall*. Budući da se ne radi o operativnom dijelu Uredbe, tu nije moguće ništa propisati. Glagolom *should* se zapravo preporučuju određene radnje koje je potrebno propisati, naprimjer: *In accordance with Article 13(1) first sentence of the basic Regulation, the existing anti-dumping measures on imports of the product concerned (i.e. PET film originating in India), should be extended to imports of PET film consigned from Brazil or Israel (...)*. U operativnom dijelu uredbe te se radnje, korištenjem glagola *shall*, zaista i propisuju. Pri prevođenju operativnoga dijela valja imati na umu gore navedenu specifičnu funkciju glagola *shall* u zakonodavnim tekstovima na engleskome jeziku te je, ako tekst mora zadržati svoju apelativnu (regulativnu) funkciju, uobičajeno slijediti pravila hrvatske nomotehnike.

Nadalje, u ovakvim je tekstovima iznimno česta upotreba pasiva, što je u skladu s depersonaliziranim pravnim stilom. U hrvatskim zakonodavnim tekstovima ovu funkciju obavljaju refleksivni glagoli u aktivu (npr. *duty is imposed* – nameće se pristojba). Jedan od većih izazova prevođenja ovakvih tekstova su povremeno iznimno duge i složene rečenice. Naime, prema preporuci za prevođenje zakonodavnih tekstova u Europskoj uniji, redosljed i broj rečenica u tekstu ne smije se mijenjati. Publikacija Europskih zajednica (2007: 16) *Tools and Workflow* daje upute o potrebi ispravljanja eventualnih takvih intervencija u tekstu pri prevođenju.

Prevođenje nekih inače jednostavnih sintagmi može postavljati poseban problem u ovakvoj prijevodnoj situaciji. Naime, u pojedinim zakonodavnim tekstovima veoma uobičajeni izrazi postaju – za potrebe toga dokumenta - termini. Uzmimo za primjer izraz *investigation period* iz navedene uredbe. U toj uredbi taj je izraz dobio status termina te mu je čak i dodijeljena kratica (*IP*). To je svakako učinjeno radi

konciznosti, ali isto tako se time naglašava da se taj izraz tretira kao termin u tome tekstu. Ako odlučimo taj termin prevesti izrazom „razdoblje istraživanja“, postavlja se pitanje kako ćemo ga tretirati u različitim kontekstima. Naprimjer, ako prevodimo engleski *during the investigation period*, možemo dvojiti između prijevoda „tijekom istraživanja“ ili „u razdoblju istraživanja“. Prvi je prijevod nešto koncizniji i vrlo prirodan u hrvatskom jeziku. No, u njemu se gubi jedna od dvaju leksičkih jedinica iz termina „razdoblje istraživanja“. Postavlja se pitanje da li se odabirom prvog ili drugog prijevoda nešto narušava u odnosu na izvorni tekst. U prvom se slučaju gubi termin „razdoblje istraživanja“. S druge strane, sasvim je jasno da se radi o istom istraživanju te da se govori o razdoblju njegova trajanja. Drugo rješenje strogo se drži termina, što može stvoriti dojam slijepog pridržavanja izvornika i nekoga možda čak navesti na sumnju u stručnost prevoditelja. No, koji je pristup ovdje zaista bolji? Na to je pitanje teško odgovoriti, no ovo su neki važni argumenti koje treba uzeti u obzir prije nego se ishitreno donese odluka.

6. Prevođenje hrvatskih zakonodavnih tekstova na engleski jezik

Svrha prevođenja ovakvog teksta mogla bi se isto tako staviti u kontekst pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji. Naime, tijekom pregovora o pristupanju Republika Hrvatska morala je pokazati da je njezino zakonodavstvo usklađeno s europskim. U slučaju da je Europska komisija utvrdila da neke odredbe nisu u skladu sa zakonodavstvom EU-a, donosile su se izmjene i dopune zakona i ostalih propisa kako bi se ostvarila usklađenost. U ovakvoj prijevodnoj situaciji izvorna funkcija teksta, a to je apelativna funkcija, u prijevodu bi se izgubila i postala referencijalna. Teško je zamisliti situaciju u kojoj bi engleska verzija hrvatskog zakonodavnog teksta mogla ostvarivati pravne učinke.

Uz navedene situacijske razlike, prevođenje zakonodavnog teksta s hrvatskoga na engleski jezik nosi svoje specifične izazove. Prema hrvatskoj nomotehnici, kako je gore spomenuto, operativne odredbe uobičajeno sadrže prezent ili frazu kojom se jasno nameće dužnost ili obveza. No, postoje i konteksti gdje prezent neće imati istu preskriptivnu ulogu koju bi u engleskome odigrao modalni glagol *shall*. Prevoditelju je ovdje potrebna iznimna osjetljivost za prirodu određenih odredbi. Ukoliko se radi o izričitoj odredbi upućenoj adresatu ili točno navedenoj osobi, *shall* bi mogao biti dobar izbor za engleski prijevod. No odredbe koje objašnjavaju područje primjene zakona ili definiraju ključne pojmove koji se rabe u tekstu ne nameću obveze adresatu. Upitno

je da li je uporaba *shall* ovdje dobar izbor jer se doista i ne radi o odredbi koja nešto propisuje i nameće obvezu.

Spomenimo ovdje i da, iako EU zadržava *shall* u zakonodavnim tekstovima, Velika Britanija napušta njegovu uporabu u takvim tekstovima te ga zamjenjuje prezentom (*Present Simple*), s ciljem da zakonodavni tekst, koji je relevantan za sve građane, učini što razumljivijim i pristupačnijim. S druge strane, tradicionalni pravni engleski koristi *shall* i ondje gdje on po gramatičkim pravilima ne bi trebao biti prihvatljiv (npr. u vremenskim rečenicama). Zaključno, praksa nudi niz rješenja koja se kreću od upotrebe *shall* bez razlike, do njegovog potpunog ukidanja i pojednostavljivanja zakonodavnog diskursa uporabom prezenta. Prevoditelj, dakle, izvan konteksta prevođenja za potrebe Europske unije ima izbor kojoj se struji prikloniti, a ovisno o zahtjevima naručitelja.

Obveza se na engleskom jeziku, osim glagolom *shall*, može izraziti i glagolom *must*. Ako se prevoditelj odluči za izražavanje obveze prezentom, *must* može svejedno dobro poslužiti u slučajevima gdje je potrebno naglasiti nužnost neke radnje. No, moguće ga je rabiti i uz *shall* kako bi se naglasio proceduralni zahtjev koji se u određenim uvjetima mora ispuniti. Posebno se to odnosi na izraze poput „postupak se mora obaviti u određenim uvjetima“, „certifikat mora sadržavati određene podatke“.

Kako je u uvodnom dijelu napomenuto, specifičnost je pravnog prevođenja mogućnost utjecanja na nečije ponašanje ili status. Stoga prevoditelj mora biti iznimno oprezan i izbjegavati poopćavanje ili sužavanje opsega značenja neke riječi ili fraze. Posebno u prevođenju s materinskog jezika na strani, prevoditelj bi mogao ponekad ishitreno odlučiti neke izraze skratiti ili pojednostavniti. Administrativni, odnosno pravni diskurs, zaista i jesu skloni duljenju i ponavljanju te je ponekad teško odoljeti skraćivanju. Uzmimo za primjer izraz „radnje ocjene sukladnosti“ i njegov doslovan prijevod *activities of conformity assessment*. Moglo bi se tvrditi da se riječi *activities of* mogu izostaviti bez bitnog utjecaja na značenje i ta bi tvrdnja bila uglavnom točna. No, opasnost kod pravnog prevođenja je upravo pretpostavljanje da su neka značenja ista ili dovoljno slična. U praksi pravnog prevođenja često se pokazuje da naizgled isti termini imaju bitno različita značenja. U praksi je određeno područje obično pokriveno nizom pravnih akata, npr. jednim zakonom i većim brojem provedbenih propisa. Mnogi ključni termini definirani su samo u krovnom aktu. Ako prevoditelj prevodi provedbeni propis, možda neće biti ni svjestan da su neki pojmovi u tome tekstu zapravo termini te da ih tako treba i tretirati. S obzirom da se radi o

ilustraciji jednog pravnog sustava, kako smo to u ovoj situaciji pretpostavili, sigurniji prevoditeljski postupak bio bi doslovnost po cijenu konciznosti. Iako je malo vjerojatno da bi se izostavljanjem riječi *activities of* moglo promijeniti značenje odredbe, sigurnije je pretpostaviti da je zakonodavac te riječi u izvorniku upotrijebio s razlogom. Mogući razlog je naglašavanje da se određeni postupak sastoji od većeg broja možda i raznovrsnih aktivnosti te se želi primatelju dati do znanja da se određena odredba odnosi na sve te aktivnosti. U svakom slučaju, iako se naizgled radi o pitanju stila, može se zapravo raditi o širini određenog pojma te utjecati na primjenu odredbe u stvarnoj situaciji.

7. Prevođenje elemenata kulture u pravnim tekstovima

Pravni tekst može biti u većoj ili manjoj mjeri kulturno obilježen, ovisno o tome uređuje li neko kulturno specifično područje ili pak područje koje je slično u većem broju zemalja. Sustav *common law* sadrži mnoge pravne doktrine i institute koji u kontinentalnom pravu jednostavno ne postoje. Posljedično, nemoguće je pronaći njihov formalni korespondent. Neki su od tih instituta npr. *equity, trust, life estate*, i mnogi drugi. Isto vrijedi i u obratnom smjeru. Naprimjer, u *common law* sustavima oporučitelj nema zakonsku obvezu ostaviti dio nasljedstva najbližim srodnicima, već svoju imovinu može ostaviti kome god želi. U kontinentalnim sustavima postoji institut nužnog nasljednika, a odnosi se na članove uže obitelji kojima je zajamčen takozvani nužni dio ostavinske mase (članak 7. stavak 2., članci 69., 70. i 77. Zakona o nasljeđivanju, Narodne novine 48/03, 163/03, 35/05). Pravi je izazov za prevoditelja prevesti pojam nužnog nasljednika. Postoje razna moguća rješenja, no najbolje rješenje možda leži u pravnom sustavu savezne države Louisiana koja je, budući da je izvorno bila francuska kolonija, zadržala kontinentalni pravni sustav, a s njime i mnoge njegove institute. Institut nužnog nasljednika u pravu Louisiane naziva se *forced heir* (<http://definitions.uslegal.com/f/forced-heir/>). No u većini slučajeva teško je naći formalne korespondente. Mnoge naizgled istoznačne riječi zapravo su lažni prijatelji, ili je pak raspon značenja koji one uključuju u hrvatskom, odnosno engleskom jeziku, bitno različit.

Kad je riječ o prevođenju s hrvatskog na engleski jezik, čak je i u tekstovima koji se izravno ne bave područjem specifičnim za hrvatsku kulturu moguće naići na kulturno obilježene izraze. U skladu s vjerojatnom funkcijom prijevoda, a to je

upoznati čitatelja s načinom uređenja određenog područja u Hrvatskoj, prijevod se nužno ne prilagođava ciljnoj kulturi.

Uzmimo za primjer nazive institucija vlasti Republike Hrvatske i pravnih instrumenata. Tu postoji više mogućnosti. Kada bismo se odlučili za instrumentalni prijevod, odnosno onaj koji će u ciljnoj kulturi služiti kao novi pravni instrument, a ne samo kao informacija, onda bismo mogli koristiti izraze koji su u toj ciljnoj kulturi prepoznatljiviji. U slučaju dokumentarnog prijevoda, kojemu je funkcija prenošenje informacije o izvornoj kulturi, vjerojatnije je da ćemo se odlučiti za prijevodne ekvivalente koji će ilustrirati ili objasniti hrvatske elemente kulture.

Neki nazivi institucija ne predstavljaju problem budući da za njih već postoje službeni ili uvriježeni engleski nazivi (npr. *the Government of the Republic of Croatia, the President of the Republic of Croatia, the Croatian Parliament*). Kada bismo, naprimjer, Sabor preveli kao „*the Croatian Sabor*“, bilo bi to danas vrlo neobično, osim u nekom izrazito dokumentarnom prijevodu. Još jedno zanimljivo pitanje tiče se prijevoda predsjednika Sabora. Da li ga prevesti jednostavno *president* ili pak *speaker*, što je naziv koji se koristi u britanskom Parlamentu, američkom Kongresu, Parlamentu Australije, Parlamentu Južnoafričke Republike i drugim zakonodavnim tijelima anglofonoga svijeta. Odabirom prijevodnog rješenja *president* bliži smo izvornoj nomenklaturi, a istovremeno koristimo široko prepoznatljiv internacionalizam koji ne dovodi u zabludu oko značenja i funkcije predsjednika Sabora. S druge strane, ako bismo se odlučili za *speaker*, taj kulturno obilježeni naziv za sličnu funkciju u anglosaksonskim sustavima bio bi prepoznatljiv izvornim govornicima engleskoga jezika. Pritom valja imati na umu da uloga *speaker*a ima svoju specifičnu povijesnu pozadinu, a koju predsjednik Sabora ne dijeli.

Ovdje se postavlja još jedno bitno pitanje – što je „ciljna kultura“ kad je riječ o prevođenju na engleski jezik? To će ovisiti o tome tko su primatelji, odnosno čitatelji prijevoda. (No, je li prevoditelju to uvijek poznato?) Dobar je primjer za to i riječ „*ministar*“. Engleski jezik nudi nekoliko opcija. U SAD-u i Velikoj Britaniji najčešći je naziv za tu funkciju *secretary*, no u Britaniji se koristi i *minister*, što međutim u toj zemlji može označavati i doministra ili ministra koji nije član kabineta. Prijevod *secretary* bio bi bliži britanskom i američkom čitatelju, no udaljio bi se od hrvatske nomenklature. Unatoč tomu, prijevod *minister*, iako potencijalno drugačijeg značenja u britanskom engleskom, bliži je izvornoj kulturi te ilustrira kako se ta funkcija naziva u hrvatskome jeziku. Treba pritom napomenuti da se Hrvatska tu ne izdvaja od

mnogih drugih europskih zemalja, koje isto koriste slične nazive. Takav prijevod tjera primatelja prijevoda da uloži dodatan napor pri razumijevanju teksta, čitajući napomene u zagradama, bilješkama ili pak tražeći više informacija u dodatnim izvorima.

Što se tiče naziva pravnih akata, sama riječ „akt“ može predstavljati problem. Engleska riječ *act* nije potpuno ekvivalentna hrvatskoj riječi „akt“. Opći jednojezični internetski rječnik Merriam-Webster nudi jednu definiciju riječi *act* vezanu uz pravo, a ona glasi: „*the formal product of a legislative body: statute; also: a decision or determination of a sovereign, a legislative council, or a court of justice*“. Prema ovoj definiciji, ta se riječ može odnositi jedino na zakon koji usvaja zakonodavno tijelo ili čak na odluku suda. „Akt“ u hrvatskom jeziku ima šire značenje i znači bilo koji pravni instrument. S druge strane, u engleskom jeziku kakav se koristi u Europskoj uniji, riječ *act* ima šire značenje od one u Velikoj Britaniji ili SAD-u (BrE: *Act of Parliament*, AmE: *Act of Congress*), te označava, kao i u hrvatskom, pravne instrumente koje usvaja bilo koje tijelo EU-a. No, tu je pak česta upotreba kolokacije *legal act*, koja ima uže značenje od same riječi *act*.

Što se tiče konkretnih naziva vrsta akata, neki od njih postoje, naprimjer, u Velikoj Britaniji i imaju specifične nazive. Uredbe vlade poznate su kao *orders in council*, a akti ministara, na hrvatskom pravilnici, nazivaju se *statutory instruments*. Ovi su izrazi izuzetno kulturno obilježeni. Naziv *order in council* dolazi od Privy Council, što je savjetodavno tijelo koje savjetuje monarha. Naziv *statutory instrument* povezan je pak s imenicom *statute*, što je alternativni britanski naziv za zakon koji usvaja Parlament (*Act of Parliament*). „Statut“, pak, u hrvatskom jeziku opet ima potpuno drugačije značenje koje se isto tako prevodi engleskim izrazom *statute*. Engleski izraz *articles of association* koristi se za statut trgovačkog društva, ali ne i javnog tijela pa je stoga neprikladan ako se odnosi na statut nekog tijela uprave. *Orders in council* i *statutory instruments* orijentirani su na ciljnu kulturu, onu Velike Britanije ili SAD-a, no što ako se prevodi u kontekstu Europske unije, ili je pak ciljna kultura prevoditelju nepoznata? Izrazi bliži Europskoj uniji, a istovremeno kontinentalnom pravnom sustavu i konkretnije hrvatskom pravnom sustavu, bili bi *regulation* za „uredbu vlade“ te *ordinance* za „pravilnik“.

8. Zaključak

U ovome se radu pokušalo primijeniti spoznaje teorije *skoposa*, uključujući tipologiju tekstova, na prevođenje pravnih, točnije, zakonodavnih tekstova. Prevođenje zakonodavnih tekstova specifična je aktivnost s obzirom na njihovu regulativnu funkciju. Osim posebnosti pravnoga diskursa, činjenica da takvi tekstovi mogu proizvoditi pravne učinke izravno utječe na prevoditeljske postupke i nalaže prevoditelju da razvije posebnu vrstu osjetljivosti. Drugi je važan element pristup elementima kulture, gdje odabir prijevodne strategije ovisi o shvaćanju odnosa izvornog i ciljnog jezika te o izvanjezičnoj situaciji kontakata dvaju predmetnih kultura, koja je u današnjem kontekstu europskih integracija i politike višejezičnosti zaista specifična.

Referencije

- Baker, Mona and Saldanha, Gabriela (ur.). 2009. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2nd Edition*. Abingdon: Routledge.
- Catford, John C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation: An Essay on Applied Linguistics*, London: Oxford University Press.
- Darbyshire, Penny. 2008. *Darbyshire on the English Legal System*. London: Sweet&Maxwell.
- Ellegard, Alvar. 1978. *The Syntactic Structure of English Texts: A Computer-Based Study of Four Kinds of Text in the Brown University Corpus*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Gačić, Milica. 2010. *Englesko-hrvatski rječnik prava i međunarodnih i poslovnih odnosa*, Zagreb: Školska knjiga.
- Gotti, Maurizio. 2005. *Investigating Specialized Discourse*. Bern: Peter Lang.
- Gustafsson, Marita. 1975. *Some Syntactic Properties of English Law Language*. Turku: University of Turku
- Hiltunen, Risto. 1984. „The Type and Structure of Clausal Embedding in Legal English“. *Text* 4/1-3: 107-121.
- JuriGlobe. 2012. „World Legal Systems Research Group“. <http://www.juriglobe.ca/eng/sys-juri/intro.php>. Preuzeto: 15.09.2012.
- Koller, Werner. 1989. „Equivalence in Translation Theory“. U: Chesterman, Andrew (ur.) *Readings in Translation Theory*, Helsinki: Oy Finn Lectura Ab. 99-104.

- Merriam-Webster Online Dictionary. 2012. www.merriam-webster.com. Preuzeto: 15.09.2012.
- Munday, Jeremy. 2001. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge.
- Nord, Christiane. 1997. *Translating as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St Jerome.
- Pym, Anthony. 1992. *Translation and Text Transfer*, Frankfurt: Peter Lang.
- Pym, Anthony. 1995. „European Translation Studies, *Une science qui dérange*, and Why Equivalence Needn't be a Dirty Word“, *TTR: Traduction, Terminologie, Rédaction* 8(1): 153–176.
- Smith, Sylvia A. 1995. „Culture Clash: Anglo-American Case Law and German Civil Law in Translation“. U: Morris, Marshall (ur.) *Translation and the Law*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins. 179-197.
- Šarčević, Susan. 1997. *New Approach to Legal Translation*. The Hague-London-Boston: Kluwer Law International.
- Europska komisija. 2009. *Translating for a Multilingual Community*. Bruxelles: Europska komisija, Glavna uprava za prevođenje.
- Ured za službene publikacije Europskih zajednica. 2007. *Tools and Workflow*. Luxembourg: Ured za službene publikacije Europskih zajednica.
- USLegal. 2012. „USLegal Definitions“. definitions.uslegal.com. Preuzeto 15.09.2012.
- Vermeer, Hans. 1987. „What Does it Mean to Translate?“. *Indian Journal of Applied Linguistics*. 13(2): 25–33.

Zakonodavni tekstovi navedeni u radu

- Consolidated version of the Treaty establishing the European Community, Official Journal C 325, 24.12.2002.
- Council Regulation (EC) No 1975/2004 of 15 November 2004 extending the definitive anti-dumping duty imposed by Regulation (EC) No 1676/2001 on imports of polyethylene terephthalate (PET) film originating, inter alia, in India to imports of polyethylene terephthalate (PET) film consigned from Brazil and from Israel, whether declared as originating in Brazil or Israel or not, Official Journal L 342, 18.11.2004.
- EEC Council: Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community, Official Journal L 17, 6.10.1958.
- Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine 48/03, 163/03, 35/05.